

*Ибраева М.Э.***МОНОГРАФИЯЛЫК ТЕМАЛАРДЫ ОКУТУУНУН
МАСЕЛЕЛЕРИ***Ибраева М.Э.***ВОПРОСЫ ОБУЧЕНИЯ МОНОГРАФИЧЕСКИХ
ТЕМАМ***M.E. Ibraeva***ON THE ISSUES OF TEACHING MONOGRAPHIC
MATERIAL**

УДК: 82.001/94/97

Бул макалада билим жана тарбия берүү максатында жазуучунун өмүр баянынан кабар берүү эки негизги функциянын негизинде ишке ашырыла тургандыгы көрсөтүлдү: биринчиден, окуучулардын аң-сезимин жаңы билимдер менен байытып, экинчиден, алардын эркине, ой-жүгүртүүлөрүнө таасир этип, ошол инсандын өмүр жолундагы, чыгармачылыгындагы жакшы жактарын өздөштүрүүгө тарбиялай тургандыгы, монографиялык теманы үйрөнүүдөгү бул максаттарды ишке ашырыш үчүн мугалим ага коюла турган педагогикалык-методикалык талаптарды көй билүүсү, мугалим алдына коюлган методикалык талаптарды ишке ашырууда аталган жазуучунун өмүр жолундагы билим жана тарбия берүүгө түздөн-түз тиешеси бар негизги учурларды тандап алып, аны жүргүзүүнүн методикалык ыкмаларын жана каражаттарын алдын-ала пландаштыра тургандыгы айкындалган. Жазуучунун өмүр баянына көңүл буруу – методикалык көз караш жагынан гана эмес, педагогиканын асыресе, методикалык жактан өзүн актаган окутуу жана билим берүүнүн составуу бир бөлүгү катары карала тургандыгы көрсөтүлгөн.

Негизги сөздөр: монография, репертуар, цитата, фантазия, методика, психология, фон, тема

В данной статье представлены две основные функции использования биографии писателя в познавательных и воспитательных целях: во-первых, прививание новых знаний, во-вторых, влияние на мировоззрение и мышление посредством положительных событий в жизни и творческой деятельности писателя. В статье рассматриваются умение и навыки преподавателя определить методико-педагогические требования, необходимые для выполнения поставленных задач в обучении материалу монографического характера; а также предварительная подготовка методических приемов и средств необходимых для достижения поставленных педагогических целей и задач, и выбор основных моментов в жизни писателя, имеющие непосредственное отношение к образованию и воспитанию учащихся. Акцентирование на биографии писателя рассматривается как составляющая часть образования

не только с точки зрения методологических принципов, но и педагогических, оправдывая методическую деятельность педагога.

Ключевые слова: монография, репертуар, цитата, фантазия, методика, психология, фон, тема.

This article presents two main functions of using a writer's biography for cognitive and educational purposes: firstly, to enrich the mind with a new knowledge, and secondly, to influence on worldview and thinking with the help of successful events in the life and work of a writer. The article considers abilities and skills of a teacher to determine the methodological and pedagogical requirements necessary to fulfil the tasks in teaching material of a monographic nature; as well it focuses on the preliminary preparation of teaching methods and tools necessary to achieve identified pedagogical goals and objectives, and the selection of the main points in the life of writer that are directly related to education and upbringing of learners. The emphasis on the writer's biography is considered as an integral part of education not only in terms of methodological principles, but also pedagogical, justifying the methodological activity of teacher.

Key words: monograph, repertoire, quote, fantasy, technique, psychology, background, theme.

Жазуучунун өмүр жолун үйрөнүү дегенди көпчүлүк адамдар ошол инсандын качан, кайсы жерде, кандай үй-бүлөдө туулуп, кандай кызматтарда иштеп, кайсы жылы эмне тууралуу чыгармаларды жазып, кандай билимдерге ээ болгондугу тууралуу маалыматтарды түшүнүү же баяндоо деп ойлошот. Аталган фактылар окуучулар үчүн тажатма көрүнүш катары каралып келет. Ошол себептүү, жазуучунун өмүр жолун окутууну окуучуларга кызыктуураак кылып өтүш үчүн ал инсандын өмүр жолундагы урунттуу учурларга, чыгармачылыгына байланышкан окуяларга, жазуучунун инсандык сапаттарына, талантынын өсүп-өнүгүшүнө себепчи болгон маалыматтарга көңүл буруу керек. Демек, жазуучунун өмүр жолун чыгармачылыгынан бөлүп алып,

жөн гана өмүр таржымалы катары окуучуларга сунуш кылуу методикалык эч бир талапты көтөрө албайт. Ошондуктан, анын өмүр жолу чыгармачылыгын үйрөнгөн сыяктуу эле билим берүүчүлүк жана тарбиялык максатта, башкача атканда, адабий-педагогикалык жана дидактикалык мүнөздө үйрөнүүгө баш ийдирилиши керек. Жазуучунун өмүр баяны – анын чыгармачылыгынын жана өмүр баянынын жыйынтыгы. Улуу сынчы В.Г.Белинский айткандай «Жазуучунун өмүр баяны - анын чыгармачылык жүзү, ал эми жараткандары өмүрүнүн өрнөктүү өтөлгөсү». Натыйжада, жазуучу өзүнүн чыгармалары менен гана окуучуларга, жалпы эле окурмандарга билим тарбия берип, анын жүрүм-турумуна, көз карашына, аң-сезимине таасир этпестен, өмүр баяны аркылуу да таасир этип, билим жана тарбия берет. Көрүнүктүү педагог, бегилүү методист В.Острогорский бул маселеге айрыкча маани берип, «Өспүрүмдөр үчүн орустун мыкты жыйырма жазуучусунун өмүр баяны» деген мазмундуу изилдөөсүн жазган. Билим жана тарбия берүү максатында жазуучунун өмүр баянына кабар берүү эки негизги функцияны ишке ашырат: биринчиден, окуучулардын аң-сезимин жаңы билимдер менен байытат, экинчиден, алардын эркине, ой-жүгүртүүлөрүнө таасир этип, ошол инсандын өмүр жолундагы, чыгармачылыгындагы жакшы жактарын өздөштүрүүгө тарбиялайт. Өмүр баянды үйрөнүүдөгү бул асыл максаттарды ишке ашырыш үчүн мугалим ага коюла турган педагогикалык-методикалык талаптарды жакшы билүүсү абзел. Мугалим алдына коюлган методикалык талаптарды ишке ашыруудагы аталган жазуучунун өмүр кемесиндеги билим жана тарбия берүүгө түздөн-түз тиешеси бар негизги учурларды тандап алып, аны жүргүзүүнүн методикалык ыкмаларын жана каражаттарын алдын-ала пландаштыруусу керек. Бул маселеге белгилүү методист В.Г. Воробьевдун «Жазуучунун өмүр баянын өтүүнүн алдында мугалим кайсы бир жазуучунун өмүрүн жана чыгармачылыгын окутуу учурунда барыдан мурда кайсы бир конкреттүү билим-тарбия маселелерине көңүл буруу керек экендигин тактап алат» [1, 21-б.] деген методикалык талабын дайыма эсте тутуу максатка ылайык. Жазуучунун өмүр баянына көңүл буруу – методикалык көз караш жагынан гана эмес, педагогиканын асыресе, методикалык жактан өзүн актаган окутуу жана билим берүүнүн составдуу бир бөлүгү. Ошол себептүү, В.А. Никольскийдин: «Өмүр баян сабактары» – бул сөздүн толук маанисинде турмуш сабактары. Жазуучу уландар менен кыздардын көз алдында кадимкидей жандуу атуул, патриот инсан

болуп көрүнүшү керек. Жогорку класстагылар жазуучуну терең ойчул катары баалоого жөндөмдүү болуп калышат, анын турмуш жөнүндөгү түшүнүктөрүнө, татаал, а түгүл айрым учурларда өткөндөгү карама-каршы көз караштарына кызыгышат. Ошондо алар жазуучунун өмүр баянынын ар кандай кызыктуу учурларына туш болот. Андай учурларда тарыхый-турмуштук жана психологиялык маанайдагы жагдайлар өтө көп түстүү комплекс болуп тартылат» [2, 173-б.] деген пикири методика илиминде өтө кеңири жайылып, өз маанисин жогого элек. Жогорудагы белгилүү методист В.А.Никольский методикалык 2 ыкманы белгилеп кеткен. «Монографиялык тема боюнча сабактардын катарында өмүр баян кандай орунду ээлейт. Ал жазуучунун чыгармаларын үйрөнүү үчүн алгачкы кадам жана аны үйрөнүп жаткан учур ыңгайлуу фон болуп бериши мүмкүн. Биринчи учурда ага тема боюнча алгачкы 2-3 сабак бөлүнөт, экинчи учурда өмүр баяндык материал класста талдоого алынуучу чыгармаларга мүнөздөмө берүү менен алмашып, бөлөк-бөлөк берилет. Өмүр баяндык толук баян темага киришүү катары өзүнүн бир бүтүндүүлүгү, жыйынтыктуулугу менен ыңгайлуу келип, окуучуларга жакшы таасир калтырат» [3, 198-б.]. Аталган эки ыкмадан биз К.Жантөшевдин өмүр жолун үйрөнүү үчүн методика илиминдеги экинчи жолду тандап алууну сунуш кылабыз. Бул үчүн мугалим К.Жантөшевдин чыгармачылыгын үйрөнүүгө сунуш кылынган сааттардын өмүр баянын үйрөнүү үчүн кеминде эки саат бөлүштүрүлүшү керек да, жазуучунун чыгармачылыгын үйрөнүүгө жол ачуу үчүн кириш лекция жүргүзүү зарыл. Эми жазуучунун өмүр жолуна, чыгармачылыгына арналган кириш лекциянын үлгүсүн сунуш кылабыз. Жазуучунун адамдык жүзүн ачып берүүдө мугалим төмөнкүдөй суроолорду түзүү менен жазуучунун коомдон алган ордун белгилөөдө жакшы натыйжаларды берет.

1. К.Жантөшевдин инсандык сапаттарын, адамдык жүзүн белгилөөчү окуяларды, жазуучунун өмүр жолундагы кайсы деталдардан улам билебиз?
 2. К.Жантөшевдин коомдон жана адабияттан алган ордун кандайча түшүндүрүүгө болот?
 3. Жазуучунун драматургия жанрына кошкон салымын кандай чыгармалары аркылуу билебиз?
 4. Жазуучунун замандаштарынын, курбуларынын айткандарынан бир чымчым эскерүүлөр.
1. Кара сөздүн чебери, жорго сөздү сүйлөй келгенде астына адам чыгарбаган К.Жантөшев 1904-жылы Ысык-Көл өрөөнүндөгү Түп районуна караштуу Теңизбай айылында туулган. Ал 1919-жылдан

1924-жылга чейин айылдык мектепте, андан кийин Фрунзедеги педагогикалык техникумда окуган. Балалык чагында акылы, зиректиги, куйма кулактыгы, ар өнөргө шыктуулугу менен айырмаланган; элдин эски аңыз сөздөрүн, жөө жомокторун, дастандарын жаныгынан жата калып тынчаган; өзү да уккан-көргөнүн укмуштантып сүйлөй алган, ашыктык ырларын абдан жакшы билгендигин айтышат. Анын туңгуч мугалими Лепесов Орозакун болгон. Жаңы турмуштун азгырма чакырыгы К.Жантөшевди 1924-жылы туулган айылынан качып чыгууга аргасыз кылат. Ал Ташкент менен Ошко чейин чалгындап барып, кайра Пишпекке келет дагы педагогикалык техникумдан окуп, өзүнүн курсташтары М.Элебаев, А.Малдыбаев менен бирге драма жана ыр-хор кружогун уюштурат, анда өзү артист, режиссер, драматург катары катышат. Анын чыгармачылык иши да ушул окуу жайында окуп жүргөндө башталат. Эң алгачкы «Койчулар» аттуу бир актылуу пьесасы 1926-жылы жазылып, андан соң «Жоголсун байлар», «Биз комсомол», «Айылда» аттуу бир актылуу пьесаларын жазат. Алардын дээрлик бардыгы ички тап душмандары менен болгон күрөштө көрөгөчтүктү күчөтүү идеясын көздөйт. Анын адамдык сапатына кайрыла турган болсок, анын коомчулуктагы эмгек тартиби гана эмес, турмуштагы өздүк тартиби да темирдей бекем болгон. Бул анын ишине бөтөнчө тыкан, болушун, сергектүүлүгүн камсыз кылат. Анын эмгекке, ишке болгон көк жалдуулугу байкалат.

«Касымалынын бир күндө, бир жумада, бир айда иштелчү ишинин өзүнчө бөлүнгөн сааты, убактысы, күнү болор эле. Бири экинчисине жолтоо болбой тургандай пландаштырылган иши анын ойлогон күндөрүндө үлгүрүп, бүтүп турган. Иштей турган темасы алдын-ала ойлонулуп, жетилип калгандыктан аны кагаз бетине түшүрүүдө залкар жазуучу кыйынчылыкка кездешпей, тез бүтүргөн. Ал турмушта болуп жаткан сан жеткис жана бири экинчисине окшобогон көрүнүштөрдүн бөтөнчө сезгич байкоочусу жана аны кылдаттык менен сахнада чагылдыра билүүнүн чебер ишмери. Чыгармачыл адамдарга таандык болгон ушул сыяктуу артыкчылык Касымалыда күчтүү болгон. Ал кимдир бирөөнүн типтүү мүнөзүн ошол замат өздөштүрчү. Ал чыгармачылык кесиптин узак жолун, көркөм адабияттын бардык жанрына активдүү катышкан таланттуу залкар жазуучу болгондуктан, анда кимдин болсо да көңүлүн өзүнө бура турган көз караш да, мүнөз да бар болчу. Туура эмес түшүнгөндөр андай мүнөздү кежир деп айтышкан. Чынында

кежирлик, сөзгө түшүнө бербеген, коомчулукка жана өздүк турмушта бир ордуна жылбаган, жалпы түшүнүгү тайкы, маданияттан төмөн турган кишиге таандык. Тескерисинче, ал чыгармачылыкта өз максатына жетик түшүнгөн, көздөгөн темасынын материалын мыкты өздөштүргөн, анын конфликтисин, сюжетин түзө билген. Каармандардын типтүү образын таап, аларга тил байлыгын ыйгара билген, такшалган жазуучу жана драматург болгондуктан, анда өзүнүн билимине таянган көктүк, айтканынан кайтпоочулук күчтүү болгон» [4, 5-7].

Жазуучу Кыргыз Эл агартуу институтуна келип киргенге чейин Ош, Жалал-Абад жакта эки, үч жылы мугалим болуп иштеп, Өзгөн, Куршап, Чоң-Алай, Ноокаттардын көп жерлеринде болуп («Каныбек» романында сүрөттөлгөн жер-суу, тоо-таштардын аттары менен ал ошондо тааныш болсо керек), Ош шаарындагы үч айлык мугалимдерди даярдоо курсун бүтүрүп келген. Ал ошол окууга жаңы келип кирген кезинде эле өзүнчө эмгектенип, турмуш көрүп, тиш кагып, далайды башынан өткөрүп калган өспүрүм жаштардын катарында жүргөн. К.Жантөшев менен бир кыштакта туулуп, бирге чоңойгон Ташым Байжиев ал жөнүндө мындай маалыматтарды айтат: «Касымалынын окууга кете электеги аты Жолчу. Ал бала чагында өтө шум, тентек, чүкө, ордо дегенде жаныгынан жатчу, бирок, өтө чыр эле. Апийимди тилип-кыргандан алдына адам салчу эмес, жалгыз өзү үч кишинин нормасын аткарчу. Кандай гана өнөр болбосун анын билбегени жок: жөө күлүк, балбан, улакчы, өтүк да ултарат, кийим да тигет, кийиз басканды да, бээ сааганды да билет». Кыргыз эл агартуу институтунун окуусу 1925-жылдын октябрь айынын аяк ченинде башталат, окуунун башталышы менен кошо Кирипросто адабият кружогу, хор-драм, дене тарбия, сүрөт жана саясий кружоктор иштейт. Ошол эле жылы ноябрь, декабрь айларынын ичинде Кирипростун окуучуларынын күчү менен азыркы орус драм театрынын ордундагы клубда жана эл агартуу институтунун корпусунда «Жалкоо Коробай» аттуу бир көшөгөлүү пьесасы коюлуп, оюндун артынан хор, ырлар айтылып, ырлар ырдалат. Бул пьесанын режиссеру К.Жантөшев болот да, башкы каармандын ролун өзү аткарат, «Лайлыхан» аттуу ырды ырдап, окуу жайдын бардык студенттерине таанымал болушат.

«К.Жантөшевдин эң бир сонун касиети – өзүнө замандаш канат бутагына дайыма жардам кылып, өзүмдөн мурда ошолордун иши оңолсо экен деп ак пейили менен тилек кылганында» (5, 20-сентябрь). Адамдын өмүрү да жылдыз сыяктуу. Эгерде ар бир

киши өмүрүндө ак эмгеги менен баалуу мурас калтырса, ал дайыма жылдыз сыяктуу жанып калат. Бул жөнөкөй чындыкты эзелки замандардан берки жашап келе жаткан адамдардын өмүрүн ырастайт. Оо, бул нары тарыхта жарык дүйнөгө келип, жашоо маңызына түшүнүп, өз элине жаратылыштын тартуулаган шыбагасы боюнча пайда келтирүүгө бар өмүрүн арнаган адамдар да аз эмес. Ошондой адамдардын катарына К.Жантөшевди да кошсок болот.

«Бардык маселелерде, ар кандай шартта да ал киши бирдей мүнөз күтчүү-токтоо, адилет, принципалдуу, чыныгы боорукер адам, ким жөнүндө сүйлөп жатпасын анын чыгармасына, адамдык керт башына этияттык менен мамиле жасаганы байкалып турган. Согуштун оор жылдары экен. Тамак-аш, кийим-кече тартыш кез. Мына ошондой мезгилде анын жаш кезинде үйрөнгөн кесиптери (өтүкчүлүк, устачылык) кандай жардам бергенин сүйлөгөндө мен таңдана тиктедим. Ал кишинин өтүк ултарганды билерин, жыгаччылык жагынан уста экенин биринчи угушум. Багбанчылыкка ышкыбоз экенин да ошондо билдим. Өтүк тигем, ботинка жамайм, жыгачтан идиш жасоо, комуз чабуу да колуман келет десем, ишенбей турасың го? - деп, көздөрүн чоң-чоң ачып тигиле тиктеп койду. Анан минтип кошумчалады. - Сага окшоп шектүү тиктегендерди мен үйүмө чакырып жүрөм. Узанганда пайдаланчу аспаптарым алигиче сакталуу, көрсөтөм. Өз колум менен тиккен багымды да көрөсүң» (6, 28-ноябрь).

Жогоруда К.Жантөшевдин керт башына таандык болгон коомдук, чыгармачылык кесиптеги жана өз керт башындагы принциптүүлүк, жазуучунун инсандык жүзүн белгилөөчү айрым сапаттарын мисал келтирүүнүн негизинде өмүр жолундагы айрым деталдарга кайрылуу менен окуучуларга чыныгы адамдык сапаттарды калыптандыруу, методикадагы алгылыктуу жолдордун бири болуп саналат.

2. К.Жантөшевдин басып өткөн өмүр жолуна көз чаптырып көрсөк, ал анчалык узак эмес өмүрүндө элибиздин илим-билиминин, маданиятынын өнүгүшүнө бүт өмүрүн арнап, ар тараптан тынымсыз кызмат өтөп келгендигин көрөбүз. Ал коомчулугубузга бир эле учурда таланттуу драматург, прозаик жана коомдук ишмер катары кеңири белгилүү болгон эле. Анын чыгармасы - жазуучунун күзгүсү. Андан анын кандай киши экенин көрбөй жатып эле билип алууга болот деп жүрүшөт. Анын чыгармасындагы каармандар канчалык көп болбосун, алардын ар биринде анын автордук акылынан, билиминен, көз карашынан, жүрүм-турумунан жуккан сапаттарды көрүүгө болот. Анын оң каармандарынын

көпчүлүгү калыс, адилет, боорукер, ишенчээк, ар кандай куйтулукту, эки жүздүүлүктү, кара мүртөздүктү, өзүмчүлдүктү, каны-жаны менен жек көргөн кишилердин образдары чагылдырылат. «Эми жазуучунун тили жөнүндө да азыноолак пикирибизди ортого сала кетелик. Элдин жандуу тилинин табияты, стихиясы К.Жантөшевди сүрөттөө, баяндоо ыкмаларынын (почеркинин) негизин түзөт. Ал эми элдин тилинин табияты өтө эле ар түрдүү, көп кырдуу эмеспи. Андан фольклордук көркөм каражаттардан, боёктордон тышкары да фразеологиялык сөз айкалыштарын, макал-ылакаптарды, монологдук жана диалогдук кептердин түрлөрүн, ар кыл учкул, накыл сөздөрдү ж.б. кубулуштарын көрүүгө болот. Булардын ичинен биз К.Жантөшевдин тилдик өзгөчөлүктөрүн оозеки кепке байланыштуу түшүндүрүү керек. Анын прозалык чыгармаларынын ичинен «Каныбек» романы 1938-жылы кол жазма түрүндө жазылып бүтүп, 1939-жылы жарык көрөт. (Анын ортосунда жазуучу «Эки жаш» повестин жазып бүтүрүп, ал 1938-жылы жарык көргөн болчу). Романдын экинчи китеби 1941-жылы, үчүнчү китеби 1948-жылы жарыкка чыгат. Кийин романдын редакциясындагы 1-2-китептери бириктирилип, 1957-жылы мурнку 3-китеби 4-китеп менен толукталып, 1958-жылы жарык көрөт. Ошентип, жазуучу бул романдын үстүндө баш-аягы жыйырма жыл чамасында иштеген. Жазуучунун талыкпай терең изденип, чоң турмуштун арымы менен кошо кадам шилтеген сергек жазуучу экенин төмөнкү чыгармалардан улам билебиз. Анын «Хантеңирлик чабан», «Менин тагдырым», «Ленин келет, апа!» сыяктуу чыгармаларында көтөрүлгөн олуттуу маселелерден көрүүгө болот. Азыркы жаштардын каарман эмгеги, ой-тилеги, турмушта алган орду да ал чыгармаларында даана чагылдырылган. К.Жантөшев кыргыз жазуучуларынын ичинен биринчилерден болуп роман жазгандыктан, адабиятыбызда мурда роман жанрынын салттары болбогондуктан, албетте, бул иш тунгуч романисттерибиздин бири – К.Жантөшев үчүн кыйындыкка тургандыгы түшүнүктүү. Анткени, ал кезде жаш жазуучу романында не бир олуттуу маселелерди көтөрүүгө аракеттенген, эзилген элибиздин өткөндөгү басып өткөн кыйын жолун, көргөн күнүн, эркиндик үчүн болгон умтулууларын, күрөшүн көркөм жалпылап көрсөтүүгө бел байлаган. Жазуучу өзүнүн алдына койгон бул милдетти иш жүзүндө чоң ийгилик менен чече алган. «Каныбек» кыргыз адабиятынын тарыхында кыргыз элинин тарыхый турмушунун белгилүү этаптарын, урунттуу учурларын көркөм жалпылап көрсөткөн ирдүү, эпопеялык

чыгармалардан болуп эсептелет. Жазуучу көпчүлүк прозалык чыгармаларында куду пьесаларындагыдай эле актуалдуу темаларды козгогон. Маселен, «Эки жашта» колхоз курулушу учурундагы таптык кагылыштар, эскилик менен жаңылыктын таймашы, махабат маселесине аралаш сүрөттөлгөн. Анын «Жалындуу жаштар», «Хантеңирлик чабан» романдарында, «Менин тагдырым», «Биздин секретарь», «Айып мендеби»? повесттеринде согуштан сонку айыл-кыштак калкынын коомдук, өндүрүштүк жана үй-бүлөлүк турмушундагы айрым проблемалар, көрүнүштөр, фактылар көрсөтүлгөн. Бул чыгармаларды жазууда автор жеке өзүнүн өмүрлүк тажрыйжасына, турмуштук байкоолоруна, чыгармачылык фантазиясына таянган. Башкача айтканда, кыргыз адабиятынын, асыресе улуттук проза менен драматургиянын адеп түптөлүшүнө, телчигишине, калыпка салышына чоң үлүш кошкондордун бири катары жазуучуну эсептесек жаңылышпайбыз.

3. Чыгармачылык жолун пьесалардан баштаган жазуучу көзү өткөнчө драматургияга адал, жемиштүү мээнет кылган. 1925-жылы ал «Койчулар» деген биринчи драмасын жазат. Ал чыныгы эл турмушунун негизинен өнүгүп чыккан драма эле. Койчулар өзүлөрүн мурун эзип келген байларга каршы күрөшүшкөн, таптык жикти ажыратып калышкан, билимге умтулушкан, жаңы турмуштун жолуна талпынышкан. Бай-манаптардын зулумдугун ашкерелешкен, аларга каршы күрөштү үгүттөшкөн. Мындагы окуялар жазуучунун чыныгы турмуштук прототиби сыяктуу көрүнөт. 1925-1928-жылдары бир актылуу «Лениндин баласы», «Айылда», «Түшүмдө» деген пьесаларын жазып, анда жаш өспүрүмдөрүн бактылуу турмушун, айылдагы өзгөрүштөрдү даңазалоого аракеттенген. Анын алгачкы даңазалуу чыгармаларынын бири – «Карачач». Драманы биринчи жолу педтехникумдун студенттери коюшуп, ага Кыргызстан өкмөтүнүн жетекчилери бүткүл составы менен катышып, жылуу кабыл алышкан деген маалыматтар бар. Тактап айтканда, жаш драматургдун алгачкы чыгармалары, өзгөчө «Карачач», «Алым менен Мария» 1928-жылдардан тартып эле белгилүү репертуарлардын катарын түзүшкөн. Драматургдун коллективдештирүү мезгилин чагылдырган «Ким кантти», «Дардаш» аттуу пьесалары да сахнада 1947-ж. Чейин чоң ийгилик менен коюлуп келет. Согуш жылдарында «Өч», «Курманбек» пьесалары негизги орунду ээлейт. Согуштан кийинки жылдары

«Эл ырчысы», «Шайтан кыз», «Каныбек», «Ленин келет, апа!» пьесаларын жазат. Бул чыгармалары да көрүүчүлөрдүн купулуна толуп, көңүлүнөн түнөк алган чыгармалардан болуп, дээрлик бардыгында тең К.Жантөшевдин драматург катары таланттуулугу, чеберчилиги баса белгиленет. Ал кыргыздын башка жазуучуларындай эле орус адабиятындагы алп классиктер менен тааныша баштайт. Айрыкча орустун улуу драматургдары А.Островскийдин, Гогольдун пьесалары жаш жазуучунун көңүлүн бурат. Ошентип, Гогольго таасирленип отуруп кыргыз драматургиясындагы биринчи комедиялардан болгон «Дардашты» жазат. Мында кыргыз интеллигенттеринин арасында жолугуучу айрым терс көрүнүштөрдү, биздин алдыга жылышыбызга тоскоолдук кылып жаткан көрүнүштөрдү ашкерелейт. Драма жанрында К.Жантөшевдин калемин тийбеген бир да тема жок десек да жаңылышпайбыз. Ал өз заманынын уулу, күжүрмөн жарчысы. Адабияттын ар түрдүү жанрын өздөштүрүү менен доордун кызыкчылыгына, эл мүдөөсүнө кызмат кылуу, чеберчилик маселесин талыкпай үйрөнүү – анын чыгармачылык жолундагы башкы маселе. Андыктан, ал театралдык искусствонун ири өкүлү, чебер драматург катары окуучуларга жеткиликтүү түшүндүрсөк, анын өмүр жолундагы эмгектери терең бааланат.

4. Замандаштарынын, курбуларынын, жакын бир туугандарынын жазуучу тууралуу баяндаган маалыматтардын, фактылардын негизинде окуучуларга тереңирээк түшүнүк берилип, ал тууралуу чыккан айрым газета-журналдарды класста окутуп, анын турмушундагы урунттуу учурларга көңүл бурулса, анын инсандык дараметинин толук ачылышына ыңгайлуу шарт түзүлөт. «Алдыңкы адамдар менен болгон жазуучунун байланышын көрсөткөн фактылар; бул фактылар жазуучулардын көз карашынын калыптанышына, талантынын өсүшүнө кандай түрткү болгонун, анын чыгармачылыгына багыт берүүдөгү адамдардын ролун, ошондой эле алдыңкы адамга кылган жазуучулардын таасирин көрсөтөт» [7, 37-38]. Андыктан, жазуучу тууралуу замандаштары, курбулары тууралуу маалымдоонун методикадагы эң натыйжалуу жолдорунун бири болуп таблица түзүү болуп эсептелет. Анткени, түзүлгөн таблица окуучулар үчүн даяр көрсөтмө курал болсо, экинчиден, жазуучу тууралуу айтылган айрым цитаталар окуучулардын эсинде калууга мүмкүнчүлүктөр түзүлөт. Төмөнкү таблицаны сунуш кылабыз:

ИЗВЕСТИЯ ВУЗОВ КЫРГЫЗСТАНА, № 8, 2019

№	Жазуучунун замандаштары	К. Жантөшев тууралуу бир чымчым эскерүүлөр
1.	Эрнис Турсунов	Аны кара сөздүн акыны десе да болот. Анткени айтканынын баары куюлушуп, жамакташып, чиелешип, оролушуп турчу. Түн бир оокумга дейре эң керемет окуяларды баяндап келип, таң калтырып, дал кызык бир жерине жеткенде укканды улутунтуп, «эми уктагыла же үйүнөргө жөнөгүлө» деп токтотуп койчу. (Турсунов Э. Жантөшевдин алтын сандыгы \ Ленинчил жаш, 1989, 25-ноябрь).
2.	Жибек Жантөшева	«К.Жантөшевдин чыгармаларында тигил же бул окуяны, кубулушту, процессти сүрөттөөдө ага өзгөчө поэтикалык көркөмдүктү, көтөрүнкүлүктү берүүчү салыштыруулар учурайт. Жазуучу салыштыруудагы, айрыкча кыргыз элине мүнөздүү болгон традициялуу салыштырууларды, кеңири да жана орундуу да пайдаланат. Мындай көркөм боектуу, таасын жана таамай табылган салыштыруулар адамды терең толкундатуучу картиналарды түзүүгө жардам берет». (Жантөшева Ж. К.Жантөшевдин салыштырууларынын кээ бир лексико-стилистикалык өзгөчөлүктөрү // Эл агартуу, 1975, №11, 57-60-б.).
3.	Жээнбай Мукамбаев	«Бир жолу Касымаалы менен кошуна болуп калдым. Ошондо ал коңшулук жөнүндө далай кептерди айтты. М: Коңшун менен таттуу бол, коңшунду көрө албасаң да ширин жүр, коңшун менен араздашам десен, эчки бак, коңшуна бир уй тилесен-өзүңдүкү эки болот., коңшунду дос тут, карааныңды эш тут». (Ж.Мукамбаев «Касыке» // Кыргызстан маданияты, 1987, 17-сентябрь, 12-13-б.).
4.	Омор Сооронов	К.Баялинов бир жолу мындай деп айтты: «- Так жүрүш керек балам. Айтканды айткан убакта аткарууга көнүгүү керек. Жалганчы болбоюн деп өзүм шашып келдим, - деди. Анын так жүргөнүн жөнөкөйлүгүн университетте жолугушуу өткөргөндө да байкаганмын. Касыкемдин бул сөзү эсимден кетпейт. (О.Сооронов Жазуучу эскерүү // Кыргызстан маданияты, 1969, 19-февраль, 12-б.).
5.	Салижан Жигитов	«Дегинкиси К.Жантөшев жердигинен эле детектив мүнөздүү, өзгөчө кызык окуялуу (приключениялуу) чыгармаларды жазганга шыктуу жаралган. Анын мындай шыгын адегенде өтө динамикалуу сюжетсиз айтылбаган элдик жөө жомоктордун, дастандардын эстетикасы калыпка салган». (С.Жигитов Талант табы // Кыргызстан маданияты, 1985, №25, 20-июнь, 6-7-бб.).
6.	Кадыр Өмүркулов	«Ошол элдик казынанын сыйкырына сугарылып, элдик казынанын берметтерин терип, жаңы доордун жарчысы болгон акын жазуучулардын алгачкы муун өкүлдөрүнүн бири. Роман бүгүнкү күндө да рухий жардылыкка, рухий кулчулукка каршы күрөш ачат». (К.Өмүркулов Эл жазуучусу// Кыргызстан маданияты, 1979, 13-сентябрь, 8-9-бб.).
7.	Түгөлбай Сыдыкбеков	«Жазуучу каарманына бир чымчымдай болсо да өз дүнүйөсүнөн бөлүшөт белем, деле. «Мен-өзүммүн. Мен жараткан каарман, ал-кейипкер» – деп өз моюндабаган кезде да балага ата-эненин касиети серпилгендей, ошо өзү «жат» көргөн кейипкерине жазуучу да өз касиетин бөлүшүп койгону кызык. Ушул жагдайда К.Жантөшевдин бир эмес, ар кыл чыгармаларында жараткан каармандары жеке турмушуна чейин өзүнө өкшош, мүнөздөш, тагдырлаштыгы да анык». (Т.Сыдыкбеков Кездешүү // Ала-тоо, 1984, №12, 45-47-бб.).

Адабияттар:

1. Воробьев П.Г. Принципы и методы преподавание изучение писателя. Преподавание литературы 8 классе. - М., 1998. - С. 21.
2. Никольский В.А. Преподавание литературы в средней школе. - М., Учпедгиз, 1963. - С. 173.
3. Никольский В.А. Преподавание литературы в средней школе. - М., Учпедгиз, 1963. - С. 198.
4. Кыргызстан маданияты, 1971, 31-август, 5-7-беттер.
5. Абдумомунов Т. Искусство тоосунун чокусу бийик. // Советтик Кыргызстан, 1964, 20-сентябрь.
6. Мавлянов Ж. Касыке // Кыргызстан маданияты, 1974, 28-ноябрь.
7. Алымов Б. Кыргыз совет адабиятын окутуунун айрым маселелери. - Ф., 1972. - 37-38-беттер.